

preko nas na „dnevni red“ in — izgubljeni bodemo. Saj vidimo, da napredujejo tudi naši slovanski bratje na severu in jugu. Vse torej napreduje . . . samo naši psevdokritiki niso napredovali v ničemer, k večjemu v zavijanju in podtikanju, ravna je se po Mefistofelovi devizi:

»Im Auslegen seid frisch und munter!

Legt Ihr's nicht aus, so legt was unter!« —

Kritično orožje njih je res že anahronistično, način bojevanja zastarel. Kadar koli izide knjiga, ki jim ni po volji, vzamejo v roke svoje srednjeveške zrjavele sulice in „povegrane“ helebarde pa — hajd na boj zoper »brezverske« pisatelje, ki pa so gotovo boljši kristjani, nego njih kritikastrji.

Tako so delali »Janzenisti« za Prešernovih časov, tako delajo še naše dni. Letniki »Rim. katolika« in nekatere štev. »Slovenca« so priča . . . In pisatelji, ki jih napadajo takšni kritiki? Ti stoje mirno na svojih stališčih, gledajo od daleč to čudno kritikastrsko vojsko, smeje se, in pišejo — satire. Značaj takih kritikov opisuje izvrstno največji ruski satirik Saltykov-Ščedrin v svoji knjigi »Мелочи жизни« pod poglavjem »čitatelj-sovražnik« na strani 187. in d . . .

In uspehi teh kritikastrov?

Prešeren je še moral pošiljati svoje spise v cenzuro — dandanašnji cenzure ni več. Prešeren, ki so ga hoteli predniki naših psevdokritikov uničiti, je zmagal in je danes bolj čislan nego svoje dni. Zmagali so napadani: Levstik, Jenko, Stritar, Gregorčič, dr. Tavčar, Krsnik — zmagal bo tudi Govekar in vsi tisti, ki pridejo za njim; zakaj prava umetnost mora zmagati, a prava je svobodomiselna. Tisti, ki streljajo na nas, naj se ne čudijo, če mi streljamo nazaj. Življenje je boj. Bojevali so se že od nekdaj ljudje tudi na literarnem polju. In to je dobro! V [poštenem] boju se vadi človek v orožju, se bistri duh, se čistijo nazori, zmagujejo pa napredne ideje . . . Nobeden pameten pisatelj se ne boji kritike, samo da je p o š t e n a.

* * *

Ker je g. Govekar še mlad, bode še napredoval in ustvarjal čim dalje bolj dovršena dela. Pričakujemo še veliko od njega, kakor od drugih njegovih mladih tovarišev-delavcev na leposlovnem polju . . .

A. Aškerc.

Zgodovina slovenskega slovstva. III. del. Spisal profesor dr. Karol Glaser. V Ljubljani 1896. 8°. VII + 176. Založila »Slovenska Matica«.

Kritike o prvih dveh zvezkih tega dela niso bile povsem ugodne, in to je dalo g. pisatelju povod, da je v predgovoru III. zvezka »obrazil nazore, ki ga vodijo, ko spisuje to knjigo, pa tudi vzroke, vsled katerih se je lotil tega dela.« Veseli nas, da je dr. Glaser jasno izrazil svoje nazore in misli o pojmu in namenu literarne zgodovine, ker je s tem sam ovrgel vsa neosnovana in neopravičena očitavanja, ki jih je naperil proti svojim kritikom; zakaj ravno Glaserjevo stališče glede zahtev slovstvene zgodovine se ne da odobravati!

Na II. strani predgovora piše: »Prva naloga slovstvene zgodovine pa je ta, povedati, kaj so napisali posamezniki, saj še nimamo celotne slike

našega duševnega gibanja do najnovejšega časa.« To načelo ni pravo! Povedati, kaj so napisali posamezniki, to ni slovstvena zgodovina, temveč bibliografija, in prav ta napaka se je najbolj 'grajala pri prvih dveh zvezkih. Res, nekdanj je bilo veljavno to načelo, toda sedaj je že davno zastarelo; že dolgo se zahteva od literarne zgodovine več, nego dr. Glaser. Literarna zgodovina marveč podaj — z Glaserjevimi besedami — celotno sliko našega duševnega gibanja do najnovejšega časa ter ji daj kulturno-zgodovinsko podlago s tem, da razlaga razvoj literature iz tedaj vladajočih umetniških, znanstvenih, političnih, sploh duševnih struj. Literarna zgodovina torej ni zgodovina — knjig, temveč zgodovina idej in njih znanstvenih in umetniških oblik.

Ne moremo si misliti, da bi g. pisatelj ne bil preštudiral nekaj takih del drugih narodov, predno je začel spisovati literarno zgodovino svojega naroda, in če je to storil, mora priznati, da so vse dobre in prave slovstvene zgodovine osnovane na povsem drugi podlagi nego njegova. Evo nekaj dokazov! A. Reinhold piše v svoji knjigi »Geschichte der russischen Litteratur«, ki jo sploh priznavajo za dobro: »Wenn es uns gelungen sein sollte, in unserem Buch gezeigt zu haben, wie sich dieser Process des Suchens nach Wahrheit, des unfreiwilligen Irrrens und der thätigen Liebe in der geistigen Entwicklung der russischen Nation vollzog, was wir hoffen — so haben wir das erreicht, was wir gewollt« (IX) — in na drugem mestu: »Eine kritische Gesamtdarstellung aller Geistesströmungen von Puškin bis auf heute gibt es im Russischen noch nicht. Mit seinem Versuche wollte und konnte der Verfasser durchaus nicht eine Lücke ausfüllen, sondern er suchte sie, so gut es gieng, vorderhand zu verdecken.« In kakšna je potem njegova zgodovina! — Pa vendar je skromen in pravi: »Dem Verfasser sind sehr wohl die Vorzüge und Mängel seines Buches bekannt . . .« (VII.) Julian Schmidt piše v knjigi »Geschichte des geistigen Lebens in Deutschland«: »Die höchste Aufgabe der Literaturgeschichte, wie ich sie verstehe, ist, für jede Periode in der Darstellung das Übergewicht des einen geistigen Momentes über die andern ebenso deutlich hervortreten zu lassen, wie es in der Wirklichkeit stattfand. Zum richtigen Verständnis der Schriften gehört ferner Einsicht in das Publicum und die Persönlichkeit der Schriftsteller; man versteht jene nur halb, wenn man nicht weiß, aus welchen Motiven sie hervorgegangen, in welchem Geiste sie geschrieben und wie sie aufgenommen sind . . . Zu häufig vergisst die Geschichte, dass sie vor allem erzählen muss.« Jagić piše v knjigi »Ruski književnosti u XVIII. stoljeću«: »Pojave literaturne prikazivat ćemo, koliko se igda može, u prirodnoj vezi sa svim ostalim stranama društvenog života, da odgovorimo na pitanje, u koliko se u literarnim tvorovima ogledaju realni odnošaji, kako razni slojevi društva učestvuju u njima, da protumačimo, kakovim uplivima bješe izloze na književnost i sadržinom i oblikom, napokon da pokažemo, na koliko je literatura jaka bila, da povuče za sobom in preobrazi društvo«. In kako so pisane vse te zgodovine! Človeku se zdi, kakor bi čital kako povest, pisatelji znajo buditi in vzdržavati čitateljevo zanimanje, ki čim dalje bolj raste. V teh knjigah ni nič tistih premnogih številčk in imen, ki razumevanja ne pospešujejo, a čitatelju grene užitek. Scherrer n. pr. v knjigi

»Geschichte der deutschen Literatur« tudi v odstavku, katerega je naslovil: »Der dreißigjährige Krieg« ne pripoveduje dogodkov in bitk iz tridesetletne vojne, temveč slika duševno življenje v tisti dobi, propast umetnosti in literature in napore nekaterih mož, ki so se trudili, da bi konec storili tej bedi. Skratka: slovstvena zgodovina bodi — naj se mi dovoli, da govorim v podobi — nekak psihološki roman iz narodovega življenja, v katerem so glavne osebe in junaki — njegovi pesniki in pisatelji! Tako si mislim jaz pravo slovstveno zgodovino. Opozarjam še na neko delo Ten Brinka pod naslovom: »Aufgaben der Literaturgeschichte« (Strassburg, Rectoratsrede); tu se zlasti zavrača metoda, kakršno je proglasil tudi prof. Glaser kot svojo.

S tem sem menda dovolj pokazal, da Glaserjevo stališče glede literarne zgodovine ni pravo, in da torej ocene prvih dveh zvezkov niso bile pristranske, »krivične« in »skrajno neplemenite«; pač pa je neplemenit napad na dr. V. Oblaka — ki že trohni pod grudo in se ne more več braniti. Dr. Glaser mu očita glede ocene prvega zvezka »stranske namene«, kakor »hrepenenje po častnem imenu in obilni nagradi za obširno oceno«. Tu so nam nehote prišle na misel besede Glaserja samega: »To je pa vendar od sile med poštenimi ljudmi!« Oblaku ni bilo treba z oceno slovenske slovstvene zgodovine hrepeneti po častnem imenu, ker si je z drugimi znanstvenimi razpravami pridobil pred učenim svetom zadostno slavo, še manj pa je imel vzroka pisati dolge ocene radi — obilnega honorarja! Ne morem si drugače misliti, nego da je dr. Glaser zadnje besede zapisal z ironskim namenom, kajti on z nami vred dobro ve, kakšni so honorarji v Slovencih.

Oblak se seveda ni postavil na stališče, katero zavzema Glaser, pišoč: »Absolutna mera v ocenjevanju knjižnih proizvodov pa se mora rabiti samo v gospodujočih narodih . . .« ali z drugimi besedami: za nas Slovence je vse dobro — temveč postavil se je na edino pravo, absolutno znanstveno stališče ter s tega stališča kritikoval Glaserjevo delo, vedno imajoč pred očmi, kakšna mora biti prava literarna zgodovina. Vse drugo je podtikanje brez vsakega povoda, ki bi lahko škodovalo spominu blagega pokojnika, in res se je »Edinost« potegnila za dr. Glaserja proti pokojnemu Oblaku, pišoč v oceni letošnjih knjig (štev. 20.): »Mnogo grenkih besedi je moral pogoltniti pisatelj te zgodovine, potem ko sta izšla I. in II. zvezek. V koliko so bile opravičene dotične recenzije, to preiskovati ni moj namen, da je pa sem in tja imela tudi zavist — ali kako bi že imenovali to »krepost«? — svojo roko vmes, tega, menim, ne bo tajil nihče. Toda »quieta non movere«; kar je bilo treba na to stran povedati, je povedal g. pisatelj sam v predgovoru III. zvezka.« — Rad bi vedel, iz česa bi bila izvirala Oblakova zavist?! Poznal sem Oblaka do cela, in priznati moram, da mu je bilo vedno le za resnico in znanstvo, ter da ni gledal pri tem ni na levo, ni na desno — bil je res zlata duša! zato je tista replika proti blagemu pokojniku res obžalovanja vredna.

Glede ocene II. zvezka pravi dr. Glaser, da sva jo dogovorno sestavila dr. Oblak in jaz, ter dostavlja: »Koliko objektivnosti more imeti taka ocena, je pač razvidno iz tega dejstva«. Iz katerega dejstva? Odkrito priznam, da meni te besede niso jasne. — Stvar je bila ta: Radi polemike o prvem zvezku Oblak nikakor ni hotel več prevzeti ocene o drugem

zvezku, in ko sem mu prigovarjal, mi je dejal, naj jo sestavim jaz. Obljubil sem mu s pogojem, da mi oceno on pregleda. V velikonočnih počitnicah sem torej proučil drugi zvezek, sestavil oceno in se peljal v Celje k Oblaku, da mu jo pokažem v kontrolo. Bil je z njo povsem zadovoljen, priporočal pa mi je, naj črtam vse malenkostne opazke ter omenim le glavne stvari, in to sem tudi storil. Zakaj bi taka deloma skupna ocena ne mogla biti objektivna, mi ni jasno.

Da so bile kritike nepristranske in stvarne, temu je pač tudi to dokaz, da so bile vse složne, le s tem razločkom, da so se omenjale hibe tu bolj prikrito, tam pa bolj jasno; v bistvu pa so se strinjali vsi kritiki. Odo-bravalo se je in hvalilo, kar je bilo dobro; da bi pa bilo v knjigi vse dobro, tega ne moremo zahtevati, in tega si menda tudi dr. Glaser sam ne domišljuje. Saj se je drage volje pripoznal trud in napor, ki ga ima g. pisatelj pri spisovanju knjige. Pripoznalo se je tudi, da poleg dosedanjih študij o slovstveni naši zgodovini skoro ni bilo možno izdati in napisati pragmatične slovstvene.

Literarna zgodovina bi rekel — je izmed najtežavnejših predmetov, in tudi mnogoletno poučevanje slovenščine še nikakor ne usposablja samo ob sebi učitelja, da bi mogel napisati dobro slovstveno zgodovino. Morda utegne biti prav mnogoletno poučevanje krivo, da dotičnik zanese v knjigo bolj šolsko metodo in šolski ton. Za tako delo je pač poklican zlasti pravi slovstvenik in estetik, ki se gotovo tudi kdaj pri nas oglasi. — Ako pa tudi Glaserjevo delo še ni prava slovstvena zgodovina, kakor bi si jo želeli, ima vendar svojo vrednost kot vestno sestavljena, v slovstveno zgodovino segajoča bibliografija, katere smo itak doslej tudi bridko pogrešali.

Morda sem se malo preobširno bavil s predgovorom; toda zdelo se mi je potrebno pojasniti Oblakovo in moje stališče ter tako zavriniti pisateljevo neosnovano očitjanje. Clara pacta, boni amici! —

Z veseljem priznavamo, da je III. zvezek najboljši izmed vseh treh, ki so doslej izšli. V njem je g. pisatelj obdelal Bleiweisovo dobo od 1848. do 1870. leta, toda je ni završil, ampak jo bode še nadaljeval v IV. zvezku, ki bo obsegal najnovejšo — «Stritarjevo dobo».

Na čelu dobe je zgodovinski pregled od 1848.—1870. leta, ki se pa g. pisatelju zopet ni posrečil, ker ni spojil tega pregleda z našim duševnim življenjem. Zdi se mi povsem samostojen posnetek iz zgodovine brez ozira na naše razmere in na namen, kateremu naj bi stregel. Pripoveduje nam posamezne politične dogodke tistega časa, ki so se vršili po raznih državah: v Franciji, Nemčiji, Rusiji in Italiji — prav po nepotrebem. Kaj nas briga »nepotrebna« vojna proti Dancem, katera se celo dvakrat zapored omenja (str. 6.), vojna Rusov s Turki ali upravne razmere italjskih kneževin i. t. d.?! Pregled se razteza predaleč ter obsega preoddaljene vzroke; pojasnjene pa niso dovolj ideje, ki so povzročile tiste dogodke, niti kako so vplivale na človeško družbo, zlasti na naše razmere in na razvoj slovstva sploh in zlasti na razvoj našega.

Prav lepo in zanimivo je sestavljen drugi oddelek: »Pojavi slovenskega življa v društvih, zborih, v šolah in v gledališču.« Tu nam slika pisatelj prepoved slovenskega naroda, ko se mu je dovolilo svobodnejše gibanje; opisuje nam napore in boje zaslužnih rodoljubov, da pribore našemu

jeziku pravico v šolah in uradih; označuje prve korake društvenega življenja, iz katerega se je počasi izcimilo slovensko gledališče. Pisatelj pa bi bil dosegel svoj namen tudi, ako bi nam bil podal malo manj statistike; tisti statistični podatki o številu šolskih otrok, ki se nahajajo na več strauh (str. 8, 21, 23) se mi zde nepotrebni!

Kulturni pregled sega včasih tudi čez mejo, t. j. čez leto 1870., zlasti glede gledališča; tu se omenjajo celo zasluge prof. Vrhovca, ki je prišel menda šele okoli 1886. l. v Novo mesto. To menda vendar ne sodi v Bleiweisowo dobo! Kljub temu je ta del dosti pregleden in jasen ter bo gotovo zanimal vsakega čitatelja.

Tretji oddelek obsega slovstveni pregled, katerega je pisatelj razdelil v 9 pododdelkov. Pri »narodnem gospodarstvu« bi želeli mnogo obširnejši pregled pesništva in pripovedništva. Tu bi nam bil pisatelj lahko podal estetično sliko slovstvenega delovanja v ožjem smislu. Seveda bi tu trebalo več samostojnega razmišljanja in razsojevanja, negoli statističnega naštevanja. — Takisto dvomim, ali je v prid pregledu, da so vse stroke, ki vendar segajo druga v drugo, tako strogo ločene.

V zadnjem oddelku so navedeni posamezni pisatelji, razvrščeni v pet skupin »po najbolj znanih osebah in njih glasilih«. Zakaj se pri zadnji skupini ni imenoval glavni zastopnik, mi ni jasno. Odobravati treba, da je obdelal dr. Glaser sotrudnike istega podjetja skupno, ker je že po skupnem glasilu nekoliko označena smer njih delovanja. Pač pa ni praktično, da je omejil kako skupino na posamezno pokrajino, ker so pri tem neizogibne nedoslednosti; n. pr. Korošci Matija Majar, A. Einšpieler i. dr. ter Kranjec K. Robida so zašli na ta način med posvetne pisatelje na Štajerskem!

V posameznosti se ne utegnem spuščati in tudi vseh mnogoštevilnih dat nisem kontroliral; pač pa moram omeniti, da mi slike posameznih pisateljev nikakor ne zadoščajo. Opisani so mrzlo in suhoparno ter se mi vidijo kakor površno izklesani kipi brez ostrih črt in potez. Vsaj važnejši pisatelji bi bili vredni nekoliko značilnejših slik, da bi se mogel čitatelj uglobiti v njih notranjost, v njih mišljenje in naziranje. A vse te slike v Glaserjevi knjigi so nekam medle, po enem kopitu, tako da si čitatelj v resnici nikakor ne more ustvariti prave podobe dotičnega moža. Kdo naj spozna n. pr. iz Miklošičevega životopisa onega duševnega velikana in učenjaka, ki je Miklošič v resnici bil?! G. pisatelj naj bi bil posvetil takim možem, katerih ideje so bile značilne za svojo dobo, malo več pozornosti, če bi bil tudi poleg njih izpustil vse one manjše, neznatne »literate«, ki so napisali ali prevedli kak abecednik ali katekizem ali kaj enakega. Sploh bi se dalo podvomiti, ali sodijo taki možje v literarno zgodovino ali ne. Vsekakor nas podrobnosti iz njih življenja bore malo zanimajo; dovolj je, če se njih ime kratko zabeleži. Že Prešeren je rezko označil njih slovstveno vrednost z »zabavljivim napisom«:

»Prišli bi že bili Slovencem zlati časi,
Ak' klasik bil bi vsak pisar, ki nam kaj kvasi.«

Dr. Glaser pa je obračal glavno pozornost prav na to stran, da mu ne bi ušel nihče, ki je kdaj kaj napisal, ter je pri tem zanemaril glavno svrho slovstvene zgodovine. Zato je tudi z neko nervozno skrbnostjo nako-

pičenih obilo števil in imen, in od tod izvira nekaka suhoparnost, ki nikakor ne miče čitatelja.

Marsikaj se po nepotrebnem ponavlja, n. pr. Palackega pismo o franko-brodskem zboru in njega vsebina se omenja na str. 4. in 17., dr. J. Mengingerja spis »Kmet in narodnost« na str. 35. dvakrat; na str. 140. se v isti vrsti dvakrat imenuje dr. Št. Kočevar i. t. d.; na str. 111. čitamo, da smo že razvideli iz življenjepisa Slomšekovega, ki pa šele sledi i. t. d.

Mnogobrojne opazke, katere nam obeta obilica znamenj, dobimo šele v bodočem delu. Mislim, da bi bilo bolje, ako bi se bilo dodalo še toliko prostora, da bi dobili celo dobo v III. zvezku z beleškami vred. Varčnost Matičina (ka-li?) tu ni umestna; takisto naj bi narodne pesmi izhajale v večjih snopičih, da bi bilo izdanje poprej izvršeno.

Ker je že III. zvezek, kakor smo zgoraj priznali, boljši, nego sta bila prva dva, se je nadejati, da se prof. Glaser v zadnjem zvezku postavi povsem na literarno-historično stališče ter opusti sedanjo bibliografsko metodo. K temu ga gotovo izpodbudi že snov sama — Stritarjeva doba.

Fr. Vidic.

Bodoča izdaja Prešernovih poezij. Pod tem naslovom je objavil g. Vlad. Levec svoje misli in nasvete o bodoči ilustrovani izdaji Prešernovih poezij. V tem spisu priporoča izdajatelju, naj priredi novo izdajo tako, da bode »fotografsko natančen ponatisk« izdaje iz leta 1847. —

Kaj je načelo kritične metode, o tem so vsi »jezikoslovci« edini. Za-nje ni treba pisati o upravičenosti in potrebi kritične metode, ker so vsi »jezikoslovci« prepričani, da je v kritične svrhe treba tudi kritične izdaje. Ako je bodoča izdaja namenjena jezikoslovcem, naj se tako uredi, da bode ugajala le-tem.

Bodoča izdaja pa menda ni namenjena samim jezikoslovcem, kar svedoči že to, da bode ilustrovana; ker so pa ilustrovane izdaje navadno za širše občinstvo, se mora ozirati na-nje izdajatelj. Za jezikoslovce zadostujejo izvodi izdaje iz leta 1847., katerih je za kritične svrhe še zadosti, tako da za-nje ni treba ponatika. Občinstvo pa si ne mara ob Prešernovih poezijah ostriti kritičnega duha, nego se hoče naslajati s poezijo Prešernovo. Zategadelj je treba podati čitajočemu občinstvu poezije v taki obliki, da bodo njemu ugajale. Glavno načelo izdaje torej mora biti, da se čitatelj ne bode izpodtikal ob zastarele jezikovne oblike in ortografske spake, ki navadnega čitatelja motijo in mu kvarijo uživanje poezije. Kjer torej ne zahteva srok ali rima drugače, naj izdajatelj zamenja stare oblike z novimi in pravilnimi in piše »dekletom« namesto »dekletam«, »Izraelcem« n. »Izraelcam«, »pritiska« n. »pertiska«, »zlata leta« n. »zlate leta«, »da« n. »de«, »pod oknom« n. »pod oknam«, »druzega« n. »druziga«, »srcé« n. »sercé« itd. — Tako bi bil Prešeren sam popravil svoje poezije in se ne bi bil svojeglavno držal starih oblik. Kot primer navajam samo nekaj besed. V »Lenori« čitaš v 43. stihu »Vse dobro je kar bog sturi«. Tako je natisnjeno v Kranjske Čebelice prvih bukvicah od leta 1830. V svoji izdaji iz leta 1847. pa je Prešeren popravil »sturi« v »stori«. V 48. stihu ima Čebelica besedo »zdej«, v izdaji Prešernovi pa čitaš »zdaj.«¹⁾ — V 69. in 70. stihu sta obliki Čebelice »vekomaj« in

¹⁾ Narobe pa ima v st. 171. Čb. zdaj, Prešernova izdaja »zdej«. — Ali naj ima tudi nova izdaja v eni in isti pesmi različne oblike?